

Civilsamhällets roll för folkhälsan

Bygg samhället på rättigheter – inte välgörenhet. Ett av Forums huvudbudskap. Illustration: Hanna Stenman. Från Forum – idéburna organisationer med social inriktning (www.socialforum.se) hemsida.

SFFF Kartläggning av civilsamhället 2017

Jan Linde 2017-05-02 bearbetad

Svensk Förening För Folkhälsoarbete är en del av civilsamhället. Vi är medlemmar i Forum, har skrivit under Överenskommelsen samt är samarbetsorganisation till studieförbundet NBV.

Vi är övertygade om att civilsamhällets organisationer är en av de viktigaste aktörerna bakom den svenska framgångssagan med ökande hälsa i befolkningen. Civilsamhällets organisationer, de idéburna, kommer att få en ytterligare betydelse om samhället beslutar sig för att minska hälsoklyftorna.

Vad är då SFFFs roll i arbetet. Vi har i våra stadgar beskrivit vårt uppdrag så här:

Föreningens mål

- Främja och kunskapsutveckla det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande arbetet.
- Medvetandegöra och påverka samhälle, myndigheter och organisationer i folkhälsofrågor.
- Verka för utökade resurser till det förebyggande folkhälsoarbetet.

Föreningen vill

- Samla personer med intresse för folkhälsofrågor.
- Vara ett nationellt forum för folkhälsoarbete.
- Främja kunskapsutvecklingen inom välfärds-, miljö- och folkhälsoarbetet.
- Sprida kunskap om material och metoder för hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande insatser.
- Utveckla, uppmuntra och stödja lokalt välfärds- och folkhälsoarbete.
- Initiera och verka för tvärasektoriellt folkhälsoarbete.
- Medvetandegöra och påverka samhälle, myndigheter och organisationer i folkhälsofrågor.
- Verka som remissorgan inom det hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande området.

För en god och jämlik hälsa (utdrag ur) SOU 2017:4

Sidan 15:

Det civila samhällets och näringslivets roll

Kommissionen menar att samarbetet för en god och jämlik hälsa mellan det allmänna, det civila samhällets olika aktörer samt näringslivet bör stärkas. **Kommissionen föreslår därför att inrätta ett dialogforum där regeringen löpande kan föra en bred dialog med civilsamhället.**

Sidan 19:

Begreppet det civila samhället beskriver en arena skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet, där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen. Inom denna arena verkar organisationer, sammanslutningar och andra aktörer, t.ex. nätverk, som är fristående från såväl stat, kommun och landsting som från det privata näringslivet (prop. 2009/10:55).

Sid 45-46

2.5.5 Det civila samhället och näringslivet

Att det civila samhället och näringslivet kan spela en viktig roll i folkhälsoarbetet lyfts fram i såväl prop. 2002/03:35 som prop. 2007/08:110. Det sägs bl.a. att arbetet med att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen kräver insatser på flera samhällsnivåer och från olika aktörer inom den offentliga, privata och ideella sektorn (prop. 2002/03:35). Dessutom uttrycks att "ett verkligt effektivt folkhälsoarbete bygger på ett gemensamt ansvarstagande mellan det offentliga, den ideella sektorn och den enskilda människan. Om de offentliga krafterna samverkar med ideella och privata aktörer ökar möjligheterna att se och synliggöra den enskildes och olika gruppers behov. Likaså ökar möjligheterna att utveckla bättre och fler metoder för att förstå och påverka det egna hälsotillståndet samt att utveckla fler hälsofrämjande arenor där dessa metoder kan tillämpas" (prop. 2007/08:110, s. 6–7).

Folkhälsomyndigheten fördelar statsbidrag till civilsamhällesorganisationer för bl.a. tobaksförebyggande arbete, ANDT-arbete, hiv/STI-preventivt arbete och för verksamhet mot överdrivet spelande.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, har till uppgift att sprida information om alkohol och andra droger. CAN är en ideell förening med 47 medlemsorganisationer. CAN:s verksamhet finansieras i stor utsträckning av ett årligt statsbidrag (16 800 000 kr för 2015) och regeringen utser ordförande. Flera statliga myndigheter (Forte, Vetenskapsrådet, Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen) utser också ledamöter i CAN:s styrelse (CAN 2016).

Sid 50-51:

Ytterligare en diskussion inom implementeringsforskningen som är intressant utifrån en analys av genomförandet av folkhälsopolitiken handlar om vad som beskrivs som en rörelse från centralstyrning ("government") till en mer interaktiv och nätverksbaserad samhällsstyrning ("governance"). "Government" representerar en vertikal styrning där en stat eller en kommun fattar besluten och styr genom hierarkisk ordergivning. I styrning präglad av "governance" både fattas och genomförs beslut i stället i nätverk bestående av både offentliga och andra samhällsaktörer såsom organisationer i det civila samhället (utvecklas t.ex. i Bengtsson 2012 och Löfgren 2012). Bengtsson beskriver att skiftet från "government" till "governance" (om nu något sådant har skett, mycket tyder på att de existerar sida vid sida tillsammans med marknadsstyrning, resonerar Bengtsson) antas innebära att politikens möjlighet att på egen hand styra samhällsutvecklingen har minskat. Bengtsson lyfter särskilt fram att styrningen inom komplexa politikområden såsom miljöpolitik och folkhälsopolitik inte längre kan centralstyra fram en önskvärd händelseutveckling.

Att det därmed krävs samverkan av ett antal olika aktörer är också en mycket tydlig utgångspunkt i den folkhälsopolitiska propositionen från 2003 och även i propositionen från 2007/08 och efterföljande skrivelser på området. Huruvida denna medvetenhet om behovet av agerande av en bredd av aktörer har blivit verklighet vad gäller folkhälsopolitiken är dock en öppen fråga som vi här söker svaret på. Samtidigt följer det av Bengtssons resonemang att aktörer inom komplexa politikområden behöver ha en gemensam målbild om deras sammantagna agerande ska få en riktning, och i vilken mån det finns en sådan målbild eller inte blir därmed också en viktig fråga för Kommissionen.

Sid 110:

Ett arbete för att utveckla uppföljningssystemet pågår hos Folkhälsomyndigheten. Inför fortsättningen av detta utvecklingsarbete vill Kommissionen lyfta ett antal aspekter som är särskilt viktiga att beakta. Generellt vill Kommissionen understryka vikten av samarbete med relevanta aktörer (t.ex. berörda myndigheter, SKL, civilsamhället m.fl.). En annan relaterad och viktig utgångspunkt kopplar till ambitionerna i regeringens arbete med den s.k. Tillitsreformen, vilken bl.a. syftar till att minska den administrativa bördan för myndigheter, kommuner och landsting. Det innebär i detta fall att Kommissionen vill betona att fokus för den uppföljning som görs bör ligga på sådant som konkret kan användas i utvecklingen av folkhälsopolitiken på olika samhällsnivåer – lokalt, regionalt och nationellt. Där av betoningen på vikten av samarbete med alla de aktörer som kan tänkas behöva bidra med data eller ha användning för uppföljningen.

Sid 140-141:

Nästa aspekt vi vill lyfta är vikten av ett brett angreppssätt där fokus läggs på såväl livsvillkor inom områden såsom det tidiga livet, utbildning, arbete och arbetsmiljö och boende och närmiljö som på levnadsvanor. Skälen för detta utvecklas mer i avsnitt 3.3. Detta breda angreppssätt bör inkludera såväl arbete för att integrera ett folkhälso-/jämlig hälsa-perspektiv på alla målområden som konkretaåtgärder för att främja en god och jämlig hälsa på berörda områden. Detta förutsätter ett tvärsektorielt samarbete och samverkan över förvaltnings- och organisationsgränser, samt samarbete med aktörer såsom civilsamhället, professioner och näringslivet samt en tydlig och strategisk samordning. Till detta anknyter att policyer och åtgärder bör bygga på respektive politikområdes för-utsättningar för att åstadkomma ett aktivt ägarskap av alla berörda aktörer. Här skulle de processer som föreslås i avsnitt 4.1.3 med att utarbeta nationella strategier för god och jämlig hälsa som täckersamtliga prioriterade målområden kunna utgöra en inspiration för kommuner, landsting och regioner.

Sid 145-146:

4.8 Samarbetet för en god och jämlig hälsa med det civila samhället och näringslivet bör stärkas

Kommissionens förslag: Regeringen bör utveckla former för en stärkt dialog med företrädare för civilsamhället och näringslivet.

4.8.1 Ett dialogforum mellan regeringen och det civila samhället med fokus på frågor om god och jämlig hälsa bör inrättas

Det bör inrättas ett dialogforum där regeringen löpande samråder med företrädare för civilsamhället om frågor kring en god och jämlig hälsa. Som konstaterades redan i den folkhälsopolitiska propositionen från 2003 är det nödvändigt att involvera en stor mängd aktörer från olika sektorer i folkhälsoarbetet för att nå uppsatta mål. Det civila samhället spelar en viktig roll i arbetet med att främja en god och jämlig hälsa. Förutom det direkta folkhälsoarbete som bedrivs inom en stor mängd civilsamhällesorganisationer har forskning pekat på ett positivt samband mellan engagemang i det civila samhället och hälsa. Det civila samhällets organisationer bedriver ett viktigt arbete på samtliga åtta målområden som Kommissionen föreslår. Kommissionens utgångspunkt är att det civila samhället utgör en viktig kraft i detta arbete i rollen såväl som röstbärare, demokratiskola, gemenskap, serviceproducent/utförare av samhällstjänster, liksom som motvikt till staten och näringslivet.⁹ Vid det dialogseminarium om det civila samhällets roll i arbetet med jämlig hälsa som

Kommissionen arrangerade 2016¹⁰ lyfte organisationerna bl.a. att det är viktigt att det offentliga tar tillvara den kunskap och erfarenhet som finns i civilsamhället och att det behöver utvecklas former för detta och för samverkan i stort. Flera deltagare pekade också på att organisationerna ofta har "örat närmare marken" än det offentliga och att de därför i vissa avseenden snabbare kan identifiera nya utmaningar och även nya lösningar på problem i nära dialog med organisationernas målgrupper.

Kommissionen föreslår mot denna bakgrund att regeringen inrättar ett dialogforum för en bredd av civilsamhällesorganisationer om god och jämlik hälsa. Civilsamhällesorganisationer var representerade bl.a. i ANDT-rådet under perioden 2011–2016, men det har inte funnits något mer permanent forum för en bred dialog om folkhälsopolitiken. Liknande dialogforum mellan regeringen och civilsamhället finns på flera områden, t.ex. inom ungdomspolitik och jämställdhetspolitiken. Dialogforumet, som bör ledas av folkhälsoministern, bör fungera som ett forum för samråd i planering, genomförande och uppföljning av det folkhälsopolitiska arbetet, t.ex. i förhållande till det strategiarbete som föreslås i avsnitt 4.1.3.

I detta sammanhang kan det nämnas att det civilsamhälleliga engagemanget, liksom hälsan, är ojämnt fördelat i befolkningen. Grupper i mer socioekonomiskt utsatta situationer engagerar sig generellt i föreningslivet i mindre utsträckning och har sämre hälsa än personer som är mer resursstarka. Detta är en fråga som bör beaktas i dialogen.

I dialogforumet bör det även kunna diskuteras om en "överenskommelse för god och jämlik hälsa" skulle kunna slutas mellan regeringen, civilsamhället och SKL. Sådana överenskommelser mellan regeringen, civilsamhället och SKL finns t.ex. på det sociala området och integrationsområdet.¹¹

Även former för en löpande dialog med näringslivet bör utvecklas i samarbete med relevanta aktörer.

För en beskrivning av civilsamhällets olika roller, se exempelvis rapporten Framtidens civilsamhälle, underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen från 2012 av Tobias Harding. ¹¹ Överenskommelsen mellan regeringen, de idéburna organisationerna inom det sociala området och Sveriges Kommuner och Landsting bygger på sex principer om samverkan: självständighet och oberoende, dialog, kvalitet, långsiktighet, öppenhet och insyn samt mångfald. Samverkan utvecklas utifrån parternas egna och gemensamma åtaganden och åtgärder, vilket sker inom en gemensam arbetsgrupp och med stöd av ett kansli. Det viktigaste målet med Överenskommelsen är att stärka de idéburna organisationernas självständiga och oberoende roll som röstbärare och opinionsbildare. Syftet är också att utveckla en större mångfald av utförare och leverantörer av hälso- och sjukvård samt omsorg.

Överenskommelsen beslutades av regeringen den 23 oktober 2008, efter en dialog med ett 90-tal inbjudna organisationer.

När jag fick styrelsens uppdrag har jag bestämt inriktningen på detta sätt. Det finns säkert andra sätt att strukturera arbetet, men jag föreslår en spaning via ett antal olika vägar.

Mitt förslag är således att vi ska spana via dessa olika vägar:

- **Överenskommelsevägen**
- **Studieförbundsvägen**
- **Forumsvägen**
- **Famnavägen**
- **Stora organisationers väg**

Lite yttlig spaning

- **LSU Sveriges Ungdomsorganisationer** (82 medlemsorganisationer)
- **Svenska kyrkan** består av 1 364 församlingar och 386 pastorat och har ca 6 400 000 medlemmar
- **Religiösa samfund** (utöver Svenska Kyrkan ca 50 olika organisationer)
- **Samlingslokalägare** tillsammans äger och driver de mer än 2000 samlingslokaler. (Folkets Hus- och Parker ca 500 medlemmar, Våra Gårdar (nykterhetsrörelsen) ca 500 medlemmar och Bygdegårdarna ca 1400 medlemmar. Det finns också många lokaler inom andra ideella föreningar och inom kyrkor och samfund.
- **Kooperativa bostadsföretag/boenderörelsen** t ex hyresgäster. HSB har 27 föreningar med tillsammans 585 000 medlemmar som bor i ca 25 000 hyreslägenheter och i 335 000 bostadsrätter. Till detta kommer Riksbyggen och ett stort antal "privata" bostadsrättsföreningar. En annan del av bostadsrörelsen är Hyresgästföreningen med fler än 500 000 medlemmar.

Ingen spaning alls

- Branschorganisationer (företag och arbetsgivare t ex)
- Invandrarorganisationer
- Stiftelser och kooperativa företag
- Patientorganisationer (diagnoser/diagnosgrupper)
- Föräldraföreningar (också t ex Föräldraföreningen Mot Narkotika)
- Självhjälpsorganisationer som AA, NA och Länkorganisationer
- Byalag och ortsföreningar
- Samfälligheter
- Fiberföreningar
- Med flera

Jag har tills vidare bara spanat ingående på några organisationer. De som markerats i **fetstil**. Har övergripande tittat på några organisationer. De är markerade med **fetstil/kursivt**. Ytterligare några är bara uppräknade i kategorier. Tror att vi kan hitta flera "vägar" att spana.

Överenskommelsevägen

Samverkan mellan Regeringen, SKL och ca 85 som har skrivit under överenskommelsen. Till verksamheten finns ett kansli knutet.

I Överenskommelsen finns sex gemensamma principer som grund för samverkan mellan idéburna organisationer och det offentliga. Principerna handlar om:

Självständighet och oberoende

- Idéburna organisationer och verksamheter formulerar sitt uppdrag i samhället utifrån sin värdegrund och är självständiga såsom röstbärare också i sin samverkan med andra aktörer.
- De idéburna organisationerna kan ha en kritiskt granskande roll som röstbärare och opinionsbildare. De ska kunna ha den rollen utan att riskera samverkan eller sitt ekonomiska stöd i förhållande till det offentliga.

Dialog

- Alla människor är beroende av offentliga beslut och insatser. Ur ett rättighetsperspektiv är det viktigt att de som berörs av offentliga beslut själva eller genom sina intresseorganisationer kan hävda sina rättigheter samt intressen, t.ex. krav på tillgänglighet, som bidrar till ett samhälle där alla är delaktiga.
- De idéburna organisationerna bidrar till att öka det demokratiska deltagandet och det folkliga inflytandet. Relationen mellan regeringen och de idéburna organisationerna ska präglas av ansvar och ömsesidighet, utgå från bådats förutsättningar och tillvarata bådats perspektiv och kompetens. För att ge bra förutsättningar för detta stöd till demokratin, bör formerna vara öppna, återkommande och präglas av ett inkluderande förhållnings- och arbetssätt.
- Dialog mellan regeringen och de idéburna organisationerna syftar till att bredda och fördjupa beslutsunderlag och till att skapa förståelse och förtroende för varandra.
- Dialogen som form och relationen mellan parterna behöver anpassas till de lokala och regionala förutsättningar som råder. Principerna i denna nationella överenskommelse är en viktig utgångspunkt för relationerna på samtliga nivåer.

Kvalitet

- Verksamheter inom det sociala området bedrivs både av den offentliga sektorn, privata företag och av de idéburna organisationerna med den särskilda närhet, kunskap och kvalitet som dessa ger.
- I idéburna verksamhet erbjuds människor stöd och insatser som ska kännetecknas av hög kvalitet och tillgänglighet. Dessa verksamheters kvalitet ska följas upp och utvärderas för att kunna synliggöras, utvecklas och jämföras med andra aktörer.
- Den idéburna organisationen definierar kvaliteten i sin egen verksamhet. Ofta sker detta med utgångspunkt i brukarens egen definition av kvalitet. De idéburna organisationernas särskilda kvalitet bör beaktas i utvecklandet av metoder för att mäta och fördjupa kvalitet.
- När den idéburna organisationen utför tillståndspliktig verksamhet eller verksamhet på uppdrag av det offentliga, ska organisationen följa de krav på kvalitet som anges i lagstiftning och som ställs av beställaren. Verksamhet som utförs på uppdrag av det offentliga ska, utöver att möta sådana kvalitetskrav som omfattar alla utförare, kunna redovisa den särart och kvalitet man därutöver arbetar med.

Långsiktighet

- En bred politisk förankring är viktig när det gäller överenskommelser som berör förutsägbarhet och andra grundläggande villkor för de idéburna organisationernas långsiktiga planering och arbete. Detta för att de idéburna organisationernas existens, samhällsroll och utveckling är en angelägenhet för hela samhället.
- Idéburna organisationer bör ges sådana förutsättningar som möjliggör planering med långsiktighet och hållbar utveckling som grund.

Öppenhet och insyn

- Det ömsesidiga förtroendet mellan den offentliga och den ideella sektorn bygger på viljan till öppenhet.
- För att så många som möjligt ska kunna engagera sig i befintlig eller nyttillkommen verksamhet, och för att förtroendet för denna ska vara så stort som möjligt, krävs tillgänglig information och öppenhet i såväl offentlig som ideell sektor.
- Principen om öppenhet och insyn ska tillämpas så att den idéburna organisationens uppdrag kan fullföljas och inte heller medför skada för brukare, frivilliga, anställda, tredje parter eller organisationernas inre demokrati.

Mångfald

- I en demokrati har individen rätt att kunna påverka sin vardag. Ett växande utbud av aktörer presenterar olika lösningar för att bryta ett socialt utanförskap – sitt eget eller någon annans. Där många idéburna verksamheter får växa, skapas utrymme för innovation.
- Begreppet mångfald betyder i detta sammanhang att samhället välkomnar idéburna organisationer och utförare inom det sociala området med olika värdemässiga eller metodologiska utgångspunkter. Olikheten är att betrakta som en tillgång i sig hos den mångfald av idéburna organisationer som bygger på demokratiska värden.
- Så väl regionalt som lokalt förändras behoven i ett samhälle under utveckling. Därför har både den offentliga och den ideella sektorn ett ansvar för att underlätta framväxten av nya organisationer och utförare samt olika former för samverkan och avtal

Studieförbundsvägen

Det finns tio studieförbund i Sverige som har ca 220 medlemsorganisationer (med demokratiskt inflytande) och tillsammans mellan 150 - 200 samarbetsorganisationer utan eget inflytande. Dessutom samverkar de flesta studieförbund lokalt med stora grupper föreningar som inte har någon etablerad riksorganisation. Lite särintressen dominerar tillsammans med invandrar- och flyktingorganisationer.

Studieförbunden har att följa ett regelverk som fastställs av Riksdagen och som lyder:

I regeringens proposition 2013/14:172 "Allas kunskap - allas bildning" formuleras för första gången ett särskilt mål för folkbildningspolitiken.

"Folkbildningen ska ge alla möjlighet att tillsammans med andra öka sin kunskap och bildning för personlig utveckling och delaktighet i samhället."

Ett grundläggande skäl för samhällets stöd till folkbildningen är att den bidrar till en demokratisk utveckling av samhället. Det är riksdagen som beslutar om statens syfte med stöd till folkbildningen.

Statens syften med stödet till folkbildningen är att

- 1. stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,**
- 2. bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen,**
- 3. bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället, och**
- 4. bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet**

Forumsvägen

Trettiofem organisationer med social inriktning.

Vad vill Forum?

Civilsamhället har redan och kommer att fortsätta att ha en viktig roll i den svenska välfärden. Men hur kan idéburna organisationer bäst verka på våra egna villkor? För att förbättra förutsättningarna för det svenska civilsamhället har Forum tagit fram konkreta förslag till politiken.

Forums förslag

Forums konkreta förslag och de utgångspunkter som har lett fram till förslaget finns samlad i skriften "Vilket Sverige vill vi ha? – Forums förslag för ett civilsamhälle i världsklass.

Detta är en kort sammanfattning:

Bygg samhället på rättigheter – inte välgörenhet

Forum vill se en utveckling mot ett tydligare rättighetssamhälle snarare än att välgörenhet blir det centrala i vårt framtida samhälle och inom den idéburna sektorn. Det är dags att samhället byggs på rättigheter och inte välgörenhet.

Modernisera civilsamhällets finansieringsformer

Vi vill se en förändring av finansieringssystem som tar oss bort från tårtbitstänk, strikt målgruppsfokusering och projektifiering. Det är dags att modernisera civilsamhällets finansieringsformer.

Byråkratisera inte sönder civilsamhället

Om det startas en process för regelförenkling kan vi bättre möta de samhällsbehov vi ser ökar. Vi kan göra verksamhet som riktar sig direkt till de målgrupper som är i behov av stöd i stället för att anpassa aktiviteter utifrån vad som är möjligt att rapportera i form av evidens och exakt samhällsnytta. Detta skulle även möjliggöra för nya och mindre organisationer att snabbt kunna verka för ett bättre samhälle. Det är därför dags att sluta byråkratisera sönder civilsamhällets organisationer.

Famnavägen

Famna – Riksorganisationen för idéburen vård och social omsorg och bildades 2004. Famna tillvaratar gemensamma intressen för de föreningar, stiftelser, kooperativ och företag som bedriver sin verksamhet där vinsten/överskottet återinvesteras i verksamheten.

Famnas medlemsorganisationer erbjuder många olika möjligheter och tillfällen till kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Det sker bl.a. genom seminarier och nätverk, kvalitets- och ledarskapsutvecklingsprogram, råd för idéburet företagande, medverkan i referens- och arbetsgrupper samt ökade och breda samhällskontakter.

Villkor för medlemskap

Famna är öppet för medlemskap för organisationer och företag med verksamhet inom områdena hälso- och sjukvård och social verksamhet och som förbinder sig att uppfylla följande kriterier (ur Famnas Stadgar):

- Medlem ska bedriva hälso- och sjukvård och/eller social omsorg.
- Verksamhetens primära drivkraft och mål hämtas ur företagets/organisationens idé.
- Verksamhetens finansiella resurser och andra tillgångar är medlet och ej målet för att förverkliga idén.
- Vinst/överskott investeras i utveckling av verksamheten eller överförs till andra allmännyttiga ändamål.
- Medlem tillämpar öppenhet vad gäller ekonomi och kvalitet samt anställningsvillkor för anställda i ledande ställning samt i förekommande fall styrelsearvoden

Famna har ca 60 olika "företag" inom den sociala ekonomin. Här är alla stora medlemmar. Tillsammans motsvarar de ca 3 % av all vård i landet.

Stora organisationers väg

Den fjärde vägen är den via de stora "paraplyorganisationerna" typ idrottsrörelsen (RF och SISU), de olika fackliga organisationerna huvudsakligen samlade i LO, TCO och Sacos medlemsorganisationer.

Det finns självklart flera stora paraplyer. Folkbildningen där det utöver studieförbunden finns ca 150 folkhögskolor varav lite fler än 100 drivs av ideella organisationer är ett exempel.

Redan genom att arbeta via studieförbunden har vi nått några andra stora, men det kan behövas insatser riktade till Rädda barnen, Röda korset och Svenska Kyrkan.

Riksidrottsförbundet består av 71 organisationer och har en samordnad organisation med SISU – idrottsutbildarna som är ett slags ”studieförbund” åt idrotten.

Rädda barnen och Röda korset kan ses som en traditionell folkrörelse som man kan närma sig centralt. Men Svenska kyrkan består av ett antal huvudsakligen fristående stift.

En svår avvägning är förhållandet till näringslivets organisationer. De sönderfaller i ett antal kategorier: Arbetsgivarorganisationer, branschorganisationer och organisationer som i första hand arbetar för näringslivets samhällsvillkor (lokalt, regional och nationellt). Här kan behövas mera spaning om de ska ses som en del av sektorn.

Sammanfattning

Det finns många flera vägar att spana på ”civilsamhället” om man vill. Det finns minst en idéburen organisation för varje behov eller intresse. Därför skulle man kunna kategorisera på andra sätt t ex efter samhällsfråga (Alkohol- och drogfrågor) eller efter behov hos medlemmar t ex patient och diagnosorganisationer. Det finns också behov att se organisationer i ett geografiskt perspektiv t ex byalag eller ortsföreningar.

Det finns också andra typer av organisationer som kan ses i kategorier som t ex boende- eller fritidsföreningar. Det vanligaste är väl bostadsrättsföreningar via HSB eller Riksbyggen eller alla de samfällighetsföreningar som löser vattenfrågor, belysningsfrågor och annat nödvändigt som det kollektiva samhället inte klarar av. Just nu tar denna grupp av organisationer stort ansvar för landsortens utbyggnad av fibernät.

Alla har betydelse för folkhälsan på olika sätt. Därför att de gör viktiga samhällsinsatser och därför att de ger människor möjlighet att engagera sig och förstå samhället.

En sak är dock klar! Ingen annan del av samhället skulle fungera utan en bra civilsamhällessektor och det ideella och idéburna arbetet.

De ekonomiska begreppen

Det finns många olika sätt att se på den idéburna, civila sektorn. En indelning kan vara den ekonomiska. Då talar vi om **social ekonomi**, d v s organisationer och företag som bedriver någon typ av ”verksamhet” som kan ha två syften: Bekosta annan verksamhet, generera inkomster till anställda direkt i verksamheten. Huvudregeln är inte vinst!

Men också andra idéburna är beroende av ekonomi. Medlemsavgifter får allt mindre betydelse för dem liksom ett minskat stöd från samhället. Därför blir insamling (90-konto) och olika former av lotterier viktiga. Insamlingsverksamheten ökar både i omfattning och i andelen aktörer (mera delas mellan flera). Lotteri och spelverksamheten hotas med konkurrens från privata, ofta internationella spelbolag.

Det är svårt för idéburna organisationer att få lån i traditionella banker varför det behövs nya former av ”riskpengar” från samhället.

Begreppet **civilsamhället** betecknar mera det individuella engagemanget där varje enskild människa gör ett val att engagera sig. **Särarten**, organisationens idé och profil, är mycket viktig. Det handlar också ytterst om ett **mervärde**, något jag tillförs för mitt engagemang. Kamratskap, vara behövs eller ha en fiber som kommer in genom väggen kan vara olika exempel på drivkrafter och mervärde.

Ideellt arbete är ett uttryck för att arbeta utan lön eller ersättningar. Gränserna för det ideella arbetet har förskjutits t ex genom att flera ideella organisationer har flera anställda och att det i vissa organisationer förekommer arvoderade uppdrag.

Idéburen brukar vara ett begrepp som finner anklang hos de som gör något offentligt uppdrag på ett "ideellt sätt". Här finns t ex ett antal vårdföretag i Famna-sfären.

En tänkt framtid

I framtiden kommer insatser inom den idéburna sektorn att få allt större betydelse. Det handlar om lokal och regional samverkan, om både landsbygds- och stadsutveckling. Människor som ges möjlighet att engagera sig mår bättre vilket är bra både för folkhälsan och för den viktiga tilliten och tilltron till andra människor.

De idéburna organisationerna beskrivs som kittet i samhället. Men de är mera än så. Vissa mycket viktiga samhällsinsatser som sker genom dessa idéburna och värderingsstyrda organisationer skulle inte bli utförda annars. Något som skulle ha mycket negativa effekter för samhället som helhet.

Samhällets fyra sfärer

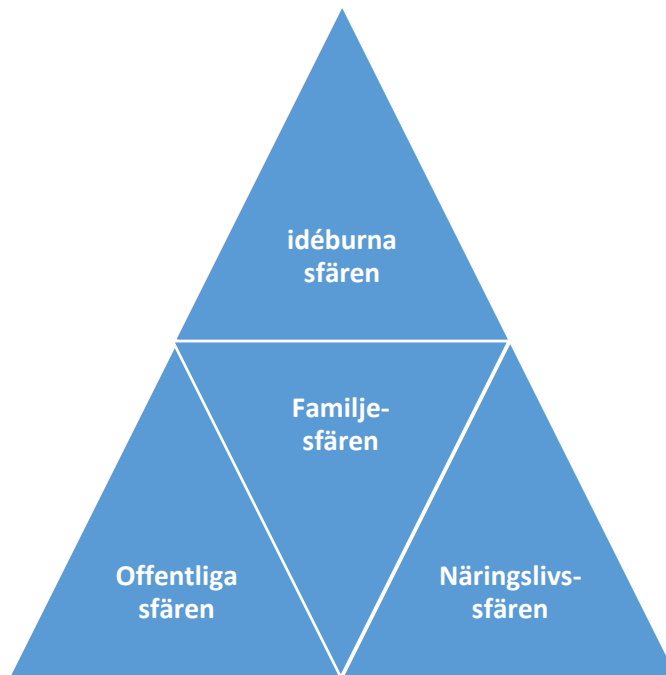
Vi kan beskriva samhället som fyra sfärer.

Den viktigaste är den mest privata, **familjesfären**. Den förändras mycket snabbt. Formerna för samlivet förändras genom att flera väljer att leva ensamma eller ensamma med barn. Familjesfären är omgiven av den offentliga sfären och näringslivssfären.

Offentliga sfären består av 20 landsting och regioner samt 290 kommuner och omkring 400 statliga myndigheter. Uppdraget är trygghet, social och ekonomisk trygghet.

Näringslivssfären består av ett antal stora nationella eller internationella företag, men domineras av de små och medelstora företagen. Uppdraget är att bedriva vinstdrivande verksamhet och att generera vinst till sina ägare. Ger arbete och trygghet till många människor.

Den **idéburna sfären** kännetecknas av två saker: Mångfald och värderingar. Utan den idéburna sfären skulle samhället inte fungera.

Modellbild

Också i framtiden kommer stora delar av den offentliga sfärens åtaganden att överlämnas till andra aktörer. Då avgörs hur offentligt finansierad välfärd ska utföras, och av vem. Det finns två parallella möjligheter.

- Det som är lönsamt, med utgångspunkt i näringslivssfärens uppdrag att förmera ägarnas insatta kapital, tar företag hand om. Det som behövs, men inte lika lönsamt eller inte lönsamt alls, tas över av den idéburna sfären.
- Den idéburna sfärens status uppgraderas och regler för upphandling ges sådan utformning att båda sfärerna kan konkurrera med sina styrkor och svagheter.

Den idéburna sfären

Inom den idéburna sfären finns en mycket stor mängd mångfald av organisationer och av värderingar. Det gemensamma är den civila organiseringen som bygger på att enskilda samlas för att tillsammans med sitt eget, ofta ideella arbete, bygger ett gott samhälle. De betyder mycket för att vi ska ha välfärd och ett gott liv.

Hälften av befolkningen utför på olika sätt ideellt arbete inom "sina" organisationer. Sfären har också en hel del professionellt arbete. Här dominerar kyrkorna, folkbildningens organisationer, idrottsrörelsen och de kooperativa företagen.